

Barns tillgång till stöd och utredningar hos logoped

Bakgrund

Vid regionfullmäktige 2020-02-18 bifölls en motion med förslag om att Region Västmanland inom Strategisk regional beredning (SRB) tar initiativ till en diskussion med länets kommuner om hur barns tillgång till stöd och utredningar hos logoped kan stärkas.

På SRB:s sammanträde 2020-09-04 beslutades att ärendet skulle föras över till Politisk samverkansgrupp barn och unga som fick i uppdrag att återkomma med en återrapportering efter diskussion med länets kommuner.

Denna rapport syftar till att sammanfatta hur Politisk samverkansgrupp har hanterat ärendet och vad som framkommit i frågan under arbetets gång.

Politisk samverkansgrupp barn och ungas hantering av ärendet

- På sammanträdet 2020-10-23 lyftes frågan för första gången. Ledamöterna fick i uppdrag att se över hur det ser ut i respektive kommun och återkoppla vid kommande sammanträde.
- På sammanträdet 2021-02-19 återrapporterade samtliga närvarande kommuner hur det ser ut i respektive kommun gällande barns tillgång till stöd och utredningar hos logoped.
- 2021-05-07 anordnades ett extra sammanträde för politiska samverkansgruppen med anledning av frågan. Syftet med mötet var att klargöra ansvar och nuläge genom presentationer från Specialpedagogiska Myndigheten, Logopedmottagningen i Västmanland och Dyslexiförbundet, samt att föra fortsatt dialog.
- På sammanträdet 2021-05-21 lyftes frågan för sista gången. De sammanfattande slutsatser som presenteras i denna rapport fastställdes.

HALLSTAHAMMARS
KOMMUN

NORBERG
Norbergs Kommun

KÖPINGS
KOMMUN

VÄSTERÅS STAD

Vad som framkommit under arbetets gång

Fakta om dyslexi

Specifika läs- och skrivsvårigheter, dyslexi, innebär att det finns en medfödd nedsättning i vissa språkliga funktioner som är viktiga för att kunna nyttja skriftens principer för kodning av språket. Dyslexi är ärftlig och förekommer hos cirka 5–8 procent av befolkningen. Detta innebär att det i snitt finns 1–2 elever i varje klass med dyslexi. Det är också vanligt att dyslexi förekommer samtidigt med andra funktionsnedsättningar som ADHD, dyskalkyli och språkstörning.

Redan i de tidiga skolorna påverkas ofta självkänslan negativt hos elever med dyslexi på grund av att man inte lyckas med läs- och skrivinläringen trots hårda ansträngningar. Efter några år i skolan förväntas elever i allt större utsträckning läsa för att lära i alla ämnen och när läsningen inte fungerar påverkas således fler och fler skolämnen av svårigheterna.

För en elev med dyslexi, som inte får tillgång till digitala verktyg, kan avkodningen kräva så stor del av elevens energi att endast en mycket liten del återstår att använda till själva förståelsen. Eleven kan därmed inte använda sin fulla potential, något som minskar möjligheten att nå högre betyg. Detta kan i sin tur påverka kommande studievägar och livsval.

När behövs en dyslexidiagnos?

På Specialpedagogiska myndighetens hemsida ställs frågan om när en dyslexidiagnos behövs. Svaret från myndighetens rådgivare är följande:

”Att ställa diagnoser ingår inte i skolans uppdrag. Skolan ska inte använda sjukvårdens klassifikationssystem, men skolan ska utreda, känna igen och konstatera en svårighet som till exempel dyslexi. Skolans ansvar är att göra den pedagogiska utredning som behövs för att kartlägga vad eleven behöver för att nå skolans mål. Utredningen ska styra vilka insatser och anpassningar skolan väljer att satsa på för att göra lärmiljön tillgänglig för eleven.

En diagnos kan berättiga till vissa stödinsatser efter skolan men det finns inga allmänna bestämmelser över diagnosernas hållbarhet.

- Arbetsförmedlingen gör individuella bedömningar.
- För anpassning av högskoleprovet krävs en diagnos från årskurs 5, eller senare.
- För anpassat körkortspröv krävs ingen diagnos, endast ett skriftligt intyg.
- Anpassning av högskolestudier hanteras av den aktuella skolans samordnare.”

<https://www.spsm.se/stod/fraga-en-radgivare/fragor-och-svar/fragor-och-svar/nar-behovs-en-dyslexidiagnos/> Hämtat 2021-05-11)

Nuläge i kommunerna

Tillgången till logoped eller annan funktion som har behörighet och kompetens för att utreda dyslexi skiljer sig mycket åt från kommun till kommun:

Kommun	Anställda logoped	Annan personal med kompetens och behörighet att utreda dyslexi	Köper logoped-utredningar av extern utförare
Arboga	0	1	NEJ
Köping	1	1	NEJ
Kungsör	0	0	JA
Fagersta	0	0	JA
Norberg	0	0	JA
Skinnskatteberg	0,6	0	JA
Hallstahammar	0,9	0	NEJ
Surahammar	1 (arbetar som speciallärare)	1	NEJ
Sala	0	1,25	NEJ
Västerås	3	2	NEJ

Kommunerna har olika rutiner för att tillgodose elevernas behov av extra anpassningar och särskilt stöd. Flera kommuner beskriver att fokus ligger på att sätta in stöd och anpassningar utifrån den enskilde elevens behov, en diagnos är inte nödvändig för att få erforderligt stöd. I vissa fall behövs en dyslexiutredning för att få en fullständig bild av elevens styrkor och svårigheter, i andra fall kan en pedagogisk utredning ge tillräckligt underlag för att planera och sätta in insatser som leder till att eleven uppnår målen.

När en dyslexiutredning krävs för att komma vidare så har vissa kommuner egen logoped eller talpedagog/specialpedagog med rätt kompetens anställd som kan utreda, men flera kommuner saknar detta. Vissa kommuner köper utredningar av extern privat utförare. I vissa fall skickas remiss till Logopedmottagningen på Region Västmanland,

men för närvarande är möjligheterna till stöd via regionen för barn i skolåldern starkt begränsad (se nedan, Logopedmottagningens uppdrag).

Flera kommuner uppger att de känner till att vissa familjer söker vård på egen hand för att få en diagnos utifrån det fria vårdvalet. Utredningen sker då oftast av privat utförare och kostnaden hamnar hos Region Västmanland.

Logopedmottagningens uppdrag

Logopedmottagningen i Västmanland bedriver länsövergripande öppenvårdsverksamhet. Mottagningen bemannas av totalt 14 tjänster och det övergripande uppdraget är att förbättra patientens möjlighet till kommunikation och på så sätt påverka sin interaktion med andra människor och sina egna livsvillkor.

Mottagningens målgrupper är patienter med språkstörning, stamning och skenande tal, röststörning samt läpp- käk- och gomspalt. Efter ett politiskt beslut 2017 utreder mottagningen också dyslexi och dyskalkyli från 18 års ålder.

Mottagningens största målgrupp är barn i förskoleåldern med misstänkt språkstörning. Ca 700 diagnoser per år hanteras från denna målgrupp, främst från BVC. Mottagningen utreder, diagnosticerar och behandlar. Vid behov tas kontakt med förskola. Behandlingsansvaret kvarstår normalt upp till förskoleklass, men vid omfattande kvarstående problematik som har stor påverkan på förmågan att kommunicera kan insatser erbjudas även efter skolstart.

Mottagningen tar emot ca 200 remisser årligen gällande misstänkt språkstörning hos personer från 7 år och uppåt. I dessa fall utreder man grundligt och går igenom utredningens resultat med barnet, föräldrarna och pedagoger från skolan. När en komplex inlärningsproblematik föreligger utreds också vid behov läs- skriv- och räkneförmågan vilket kan leda till en dyslexi- eller en dyskalkyldiagnos. Dyslexiutredningar genomförs dock endast i samband med samtidig språkstörningsutredning enligt ovanstående beskrivning.

Logopedmottagningen ger på sammanträdet 2021-05-07 en historisk återblick enligt följande:

- Region Västmanland har aldrig haft uppdraget att utreda dyslexi.
- Ca 1995 – 2009 utredde flera kommuner i Västmanland dyslexi via avtal med privat logopedverksamhet. I dagsläget har vissa kommuner istället anställt egna logopeder.
- Frågan har varit uppe politiskt i regionen vid ett flertal tillfällen, vid samtliga tillfällen har man inte ansett det vara regionens uppdrag att utreda dyslexi hos barn.

- 2016 bedrivs ett projekt i Region Västmanland med fokus på att utreda dyslexi hos vuxna.
- 2017 fattas ett beslut i Regionstyrelsen om att Logopedmottagningen i samverkan med Hjälpmedelscentrum får uppdraget att utreda dyslexi och dyskalkyli, samt möjlighet att förskriva hjälpmedel till personer från 18 år. Beslutet leder till att en extra logopedtjänst tillsätts.

Region Västmanlands kostnader kopplade till valfrihetsvård och dyslexiutredningar

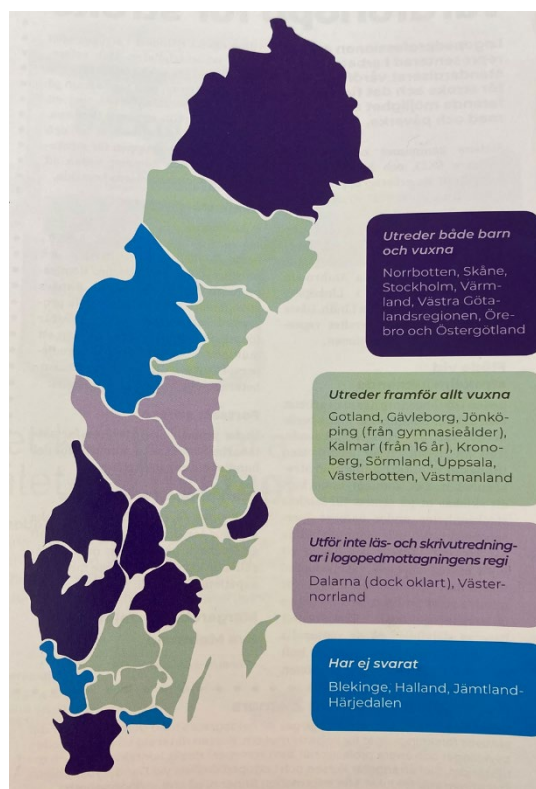
Under perioden 2015 till 2020, med undantag för 2019, går det att se en ökning i antalet dyslexiutredningar som faktureras regionen, liksom kostnaderna för dessa, se tabell:

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Totalt
Antal fakturor	4	14	26	34	21	40	139
Utfall (tkr)	26,0	70,7	125,3	167,8	110,4	212,6	712,8

Omvärldsbevakning

Regionernas uppdrag att utreda läs- och skrivsvårigheter varierar:

- 7 regioner utreder både barn och vuxna (Mörkt lila)
- 9 regioner utreder framför allt vuxna (Grönt)
- 2 regioner utreder inte alls (ljus lila)
- Från 3 regioner saknas svar (blått)

([Logopeden Nr 1 2020.indd \(srat.se\)](#))

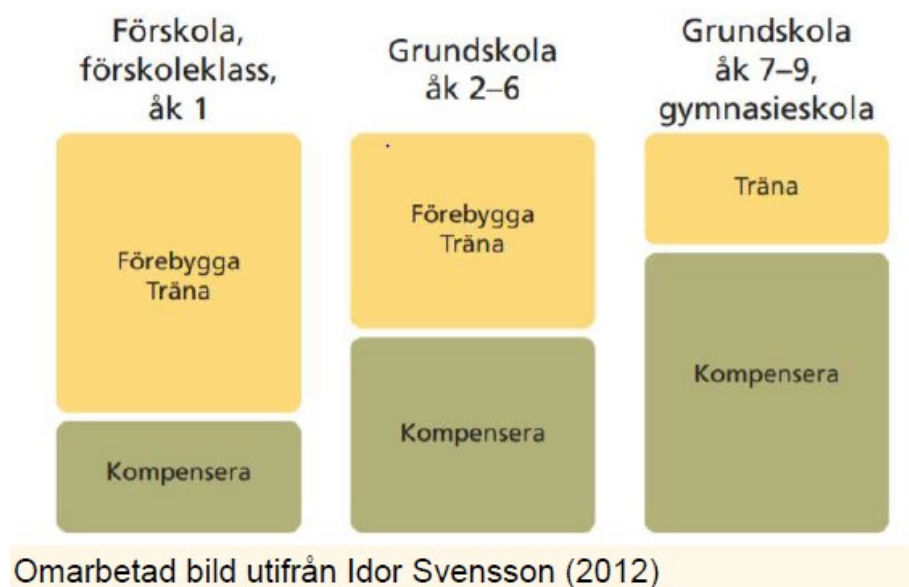
Information från Specialpedagogiska myndigheten (SPSM)

SPSM är en statlig myndighet med uppdrag att ge specialpedagogiskt stöd till förskolor, skolor och vuxenutbildning i hela landet. På sammanträdet 2021-05-07 informerade Ulrika Näsholm, rådgivare och sakkunnig i dyslexi, och Mariana Wiik, samverkanskoordinator, om myndighetens arbete och om hur skolan kan stötta barn och ungdomar med läs- och skrivsvårigheter och dyslexi.

Läsa-, Skriva-, Räkna-garantin finns i skollagen och gäller från och med den 1 juli 2019. Garantin syftar till tidig upptäckt och tidiga stödinsatser vid läs- och skrivsvårigheter. Förebyggande insatser är viktiga, till exempel i form av språklekar som främjar fonologisk medvetenhet redan i förskolan samt strukturerade och evidensbaserade metoder vid läsinlärningen. Vid identifierade läs- och skrivsvårigheter är enskild strukturerad intensivundervisning ett viktigt redskap.

Det är viktigt att kombinera lästräning och kompensatoriskt stöd, till exempel i form av inlästa böcker och andra digitala hjälpmedel. Utan kompensatoriska hjälpmedel riskerar eleven att misslyckas med inläring av ämneskunskaper på grund av läs- och skrivsvårigheterna.

Ju äldre eleverna blir, desto större fokus bör ligga på kompensatoriska insatser:

Erfarenheter från dyslexiförbundet

Dyslexiförbundet är ett rikstäckande funktionshinderförbund och är organiserat i ca 60 föreningar och distrikt runt om i landet. På sammanträdet 2021-05-07 informerade Ulrika Ekman, ordförande i Dyslexiförbundet Västerås, och Helene Kindstedt på

Dyslexiförbundet Skrivknuten, om Dyslexiförbundets erfarenheter gällande stöd till barn och ungdomar med läs- och skrivsvårigheter och dyslexi.

Dyslexiförbundet arbetar med rådgivning och stöd och har ofta kontakt med föräldrar till barn med dyslexi. Den samlade bilden är att tillgången till anpassningar, stöd och kompensatoriska hjälpmedel skiljer sig åt från skola till skola. Det är viktigt med tidig upptäckt och tidiga insatser, och en utredning kan ofta vara nödvändig för att få en helhetsbild av elevens situation och behov. Dyslexiförbundet upplever att kompetensen i landets skolor behöver höjas och poängterar att det är viktigt att alla lärare har kunskap eftersom dyslexi påverkar inläringen i alla skolämnen. Det är inte ovanligt att elever får tillgång till kompensatoriska hjälpmedel, men att berörda lärare saknar kunskap om hur hjälpmedlet fungerar. Många familjer som vänder sig till Dyslexiförbundet upplever att stödet är otillräckligt och att barnens rätt till kompensatoriska hjälpmedel och stöd hänger på att föräldrarna engagerar sig och bevakar barnets rättigheter och möjligheter till stöd.

Sammanfattande slutsatser från samverkansgruppen

Mot bakgrund av vad som framkommit under arbetets gång konstaterar Politisk samverkansgrupp barn och unga följande:

- Rätt kompetens hos all pedagogisk personal i skolan gällande läs- och skrivsvårigheter och dyslexi är av största vikt. Samtliga pedagoger berörs eftersom eleverna ofta behöver stöd och kompensatoriska hjälpmedel i alla skolans ämnen.
- Tillgången till dyslexiutredning för barn och unga är inte likvärdig i länet idag.
- Resursstarka föräldrar hittar ofta vägar för att få en dyslexiutredning på egen hand, till exempel genom att bekosta utredningen själva eller vända sig till en privat vårdgivare utifrån det fria vårdvalet.
- När privata vårdgivare anlitas direkt av föräldrar blir konsekvensen att utredningar inte utförs utifrån principen "störst behov". Istället prioriteras de barn som har initiativrika föräldrar. Kostnaden för privat utförda utredningar hamnar hos Region Västmanland.
- Det är viktigt att samverka i denna fråga och att tydliggöra ansvarsfördelningen mellan kommuner, skolhuvudmän och regionen.
- Fristående skolor, samt stora och små kommuner, har väldigt olika förutsättningar och det finns ett önskemål om att regionen skulle kunna ta ett större ansvar i frågan och utreda misstanke om dyslexi även hos barn under 18 år.

Referenser

[Läs- och skrivsvårigheter \(spsm.se\)](https://spsm.se)

[Dyslexiförbundet | – För dig med läs-, skriv- och räknesvårigheter](#)

[Logopeden Nr 1 2020.indd \(srat.se\)](https://srat.se)